

تبیین اثرات اجرای طرح هادی بر بهبود کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی : دهستان کرانی - شهرستان بیجار)

بهرز محمدی یگانه * / عباس نباتی ** / مهدی چراغی **

تاریخ دریافت مقاله:

۱۳۹۰/۱۰/۰۳

تاریخ پذیرش مقاله:

۱۳۹۱/۰۶/۱۲

چکیده

امروزه طرح هادی روستایی، به عنوان نخستین تلاش سازمان یافته و فراگیر ملی برای ساماندهی فضایی روستاهای کشور، مهم‌ترین ابزار مدیریت توسعه روستایی محسوب می‌شود. طرح هادی روستا از جمله طرح‌های عمران روستایی است که می‌تواند نقش بنیادی و زیربنایی در توسعه یکپارچه نواحی روستایی داشته باشد. لذا با توجه به ادامه روند اجرای این طرحها، ارزیابی اثرات آنها، موضوع مهمی است که می‌تواند از یک سو پیامدهای اجرای طرح را در روستا مشخص کند و از سوی دیگر با شناسایی قوتها و ضعف‌های موجود، اطلاعات لازم را برای مدیریت بهتر طرح‌ها فراهم نماید. در این راستا تحقیق حاضر با هدف بررسی اثرات اجرای طرح هادی بر بهبود کیفیت زندگی روستائیان انجام شده است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی می‌باشد و جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده) صورت گرفته است. جامعه آماری تحقیق تمامی روستاهای دهستان کرانی می‌باشد که از هر گروه از روستاهای دارای طرح و فاقد طرح هادی، سه روستا به صورت نمونه گیری احتمالی طبقه بندی شده، سپس با استفاده از جدول مورگان، ۲۷۴ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. داده‌های به دست آمده با استفاده از آزمون t، مان ویتنی و تحلیل مسیر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که در مجموع، اجرای طرح هادی تأثیرات مثبت و معناداری را بر ابعاد کالبدی داشته است ولی در ابعاد محیطی، اجتماعی و اقتصادی موفقیت چندانی حاصل نشده است.

واژگان کلیدی: طرح هادی روستا، کیفیت زندگی، دهستان کرانی.

* عضو هیئت علمی گروه جغرافیای دانشگاه زنجان.

** کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی. mahdicharaghi@yahoo.com

مقدمه

شکل دهی و نظم بخشی به عرصه‌های مکانی - فضایی در واقع از آغاز زندگی بشر و از زمان بهره‌گیری از منابع طبیعی به‌ویژه زمین و آب، پیوسته در مقیاس و مفهومی متفاوت مطرح بوده است. در این ارتباط هر چند سطح فرهنگ بالا رفته است شکل عمومی سازماندهی و انتظام محیط و ابزار و دانش فنی گروه‌های انسانی پیشرفته‌تر شده است (سعیدی، ۱۳۷۷، ۴۶). عرصه‌های روستایی در کشورمان به‌عنوان یک واقعیت مکانی - فضایی، برایند از تعامل مؤلفه‌های متفاوت اکولوژیکی، اجتماعی - فرهنگی، سیاسی و کالبدی است (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳، ۴۷). فیزیوگرافی روستاهای کشور بر اثر اوضاع خاص فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و شرایط جغرافیایی در طول قرن‌ها تکوین یافته است. کالبد فیزیکی روستاها که طی یک حرکت کند و بطئی متأثر از نظام‌های اجتماعی و اقتصادی آن‌ها شکل گرفته است، به دلیل عدم تحرک این نظام‌ها، در چند دهه اخیر، بدون پیدایش تغییرات اساسی به همان صورت باقی مانده است (نظری، ۱۳۷۷، ۲۲۶). رشد هدایت نشده فیزیکی روستاها به شکل‌گیری چشم‌انداز ناموزونی از عرصه‌های سکونتگاهی انجامیده است که فاقد روابط و پیوندهای مناسب کالبدی - فضایی در درون مناطق روستایی است. فراموش کردن مدیریت کالبدی و فضایی و بی‌توجهی به نقش کانونهای روستایی در تحولات اقتصادی و اجتماعی کشور به شکل تغییرات کالبدی نامأنوس و نیز درهم ریختگی فرهنگی و اجتماعی به همراه ناتوانی در نقش‌پذیری مناسب فضایی و اقتصادی روستاهای کشور انجامیده است (سعیدی، ۱۳۸۳، ۱۶). استدلال نظری و یافته‌های تجربی محققان نشان می‌دهد بهداشت و رفاه محل زندگی انسان، ابعاد شخصیتی و ویژگی‌های فردی انسان‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Mitchell & et al, 2000, 72). طبق تحقیقات

صورت گرفته محرومیت از خدمات محلی لازم و نبود شرایط زیست محیطی محل زندگی افراد باعث افزایش جرم و جنایت و ایجاد آلودگی محیط زیست و کاهش فرصت‌های زندگی بهتر را برای انسانها به دنبال دارد (Stafford and Marmot, 2003, 60). این در حالی است که امروزه یکی از مهم‌ترین عناصر ساختاری توسعه سکونتگاه‌های روستایی در جهت حمایت از فقیران روستایی و کاهش آسیب‌پذیری مناطق روستایی، توجه ویژه به ابعاد کالبدی فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و محیطی انسان در مناطق یاد شده است. بدین معنا عناصر کالبدی سکونتگاه‌های روستایی شامل مسکن، محیط امن، خدمات عمومی، خدمات زیربنایی و کاربری اراضی می‌شود. این عناصر حمایت مادی و بهبود کیفیت زندگی انسان روستایی را مدنظر قرار می‌دهند (پورطاهری و همکاران (۱۳۹۰)ب، ۲۲). در طی سال‌های اخیر دولت در نواحی روستایی کشورمان اقدام به اجرای طرح‌های روستایی با هدف بهبود زندگی روستائیان کرده است، سؤالی که در این زمینه مطرح می‌شود این است که اجرای این طرح تا چه میزان توانسته است کیفیت زندگی را در نواحی روستایی بهبود بخشد؟ تحقیق حاضر در پی پاسخگویی به سؤال مذکور تدوین شده است.

مبانی نظری

دستیابی به شبکه‌ای منظم و سلسله‌مراتبی از واحدهای سکونتگاهی روستایی و حفظ آن، مسلماً منوط به عینیت یافتن الزامات و زمینه‌هایی است که رشد و توسعه اجتماعی - اقتصادی از اولین آن‌ها به‌شمار می‌رود. به عبارت دیگر، بدون سیاست‌گذاری‌های متناسب و عملکردهای مطلوب و همسو در چارچوبی منطقی و مبتنی بر ویژگی‌های مکانی - فضایی در جهت بهبود شرایط و امکانات زیستی - اجتماعی - اقتصادی همراه با تأکید بر توانمندی‌های طبیعی - اکولوژیک نمی‌توان انتظار

داشت، شبکه‌ای منظم و پایدار از سکونتگاه‌ها در سطوح مختلف ملی، ناحیه‌ای و محلی پدیدار شود (سعیدی و حسینی حاصل، ۱۳۸۸، ۱۱). پس از انقلاب اسلامی در برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، بخش کشاورزی و روستایی از اولویت خاصی برخوردار گردید، به طوری که امروزه مسئله خودکفایی نسبی در تولیدات کشاورزی، از اهم اهداف دولت به شمار می‌رود. بدین ترتیب در اجرای سیاست توجه به مناطق روستایی و در اولویت قرار گرفتن توسعه و گسترش کشاورزی، اقداماتی در جهت تغییرات کالبدی مناطق روستایی در دستور کار قرار گرفته است (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲، ۹۶). رویکرد توسعه فضایی- کالبدی روستا، رویکرد غالب در برنامه‌های توسعه دولت در بعد از انقلاب اسلامی بوده است. این رویکرد ساخت فیزیکی و کالبدی روستاها را متناسب با شرایط تحول و توسعه جامعه روستایی نمی‌داند و لازمه تحول و توسعه روستایی را تحول در ساختار کالبدی و فیزیکی آن می‌داند (جمعه پور، ۱۳۸۴، ۱۵۸). در همین راستا جهاد سازندگی در سال ۱۳۵۸ فعالیت عمرانی خود را در روستاها آغاز و در سال ۱۳۶۲ به وزارت جهاد سازندگی و در سال ۱۳۷۷ به وزارت جهاد کشاورزی تبدیل شد (مهدوی، ۱۳۷۷، ۹۲). بنیاد مسکن انقلاب اسلامی یکی دیگر از نهادهای بعد از انقلاب در زمینه عمران روستایی است. اساسنامه قانونی این نهاد در سال ۱۳۶۶ به تصویب مجلس رسید که طی آن چهار وظیفه اصلی از جمله مجموعه فعالیت‌های عمران روستایی شامل تهیه و اجرای طرح‌های هادی روستایی بر عهده بنیاد مسکن گذاشته شد (آسایش، ۱۳۷۳، ۲۹). طرح هادی یا به عبارتی طرح جامع توسعه روستایی، راهنمای مصوبی برای هدایت عملیات سازندگی و آبادانی در روستاها، با آگاهی از وضعیت فرهنگی، اقتصاد و اجتماعی آن است (شهبازی، ۱۳۸۹، ۲۲۵). در واقع طرح هادی طرحی است که ضمن سامان‌دهی و اصلاح بافت موجود، میزان و مکان گسترش آتی و نحوه استفاده از زمین برای عملکردهای مختلف را بر حسب مورد در قالب مصوبات طرح‌های ساماندهی فضا و سکونتگاه‌های روستایی یا طرح‌های جامع ناحیه‌ای تعیین می‌نماید (غفاری و همکاران، ۱۳۸۹). بعضی از اهداف طرح هادی روستایی عبارتند از: فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای بهبود محیط سکونتگاه و ایجاد خدمات زیستی، محیطی و عمومی؛ هدایت توسعه کالبدی روستاها؛ فراهم آوردن زمینه‌های عمران و توسعه روستا و تأمین عادلانه امکانات، با توجه به شرایط فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و با عنایت به طرح‌های بالادست، نظیر طرح ساماندهی و طرح جامع شهرستان (سازمان شهرداریها و دهیاریها، ۱۳۸۷، ۵۷۸). در کشورمان تحقیقاتی درباره آثار و نتایج اجرای طرح‌های هادی بر زندگی روستائیان صورت گرفته است. موسوی (۱۳۷۴) و رهنما (۱۳۷۵) عدم مشارکت روستائیان، عدم شناسایی نیازهای اولیه مردم روستایی و اجرای ناقص طرح را از عوامل عدم تأثیر این طرح بر کیفیت زندگی روستائیان می‌دانند. در همین زمینه، مظفر و همکاران (۱۳۸۷) و تقی‌لو و همکاران (۱۳۸۸) بر موفق بودن اجرای طرح هادی در بهبود وضعیت کالبدی و اجتماعی روستائیان تأکید کرده‌اند. حق پناه و دهقانی (۱۳۸۸) پیشرفت نسبی زندگی مردم در ابعاد کالبدی را از نتایج مثبت طرح و عدم رعایت و اجرای مسائل زیست محیطی را از ابعاد منفی طرح هادی می‌دانند. عنابستانی (۱۳۸۸) افزایش امیدواری روستائیان برای ماندن در روستا، نصیری (۱۳۸۸) بهبود وضعیت روستا از نظر کالبدی و خدمات رسانی را از آثار مثبت اجرای طرح هادی بر کیفیت زندگی روستائیان می‌دانند. آمار و طارمی (۱۳۸۸)، بهبود وضعیت ساخت و ساز در روستا

داشت، شبکه‌ای منظم و پایدار از سکونتگاه‌ها در سطوح مختلف ملی، ناحیه‌ای و محلی پدیدار شود (سعیدی و حسینی حاصل، ۱۳۸۸، ۱۱). پس از انقلاب اسلامی در برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، بخش کشاورزی و روستایی از اولویت خاصی برخوردار گردید، به طوری که امروزه مسئله خودکفایی نسبی در تولیدات کشاورزی، از اهم اهداف دولت به شمار می‌رود. بدین ترتیب در اجرای سیاست توجه به مناطق روستایی و در اولویت قرار گرفتن توسعه و گسترش کشاورزی، اقداماتی در جهت تغییرات کالبدی مناطق روستایی در دستور کار قرار گرفته است (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲، ۹۶). رویکرد توسعه فضایی- کالبدی روستا، رویکرد غالب در برنامه‌های توسعه دولت در بعد از انقلاب اسلامی بوده است. این رویکرد ساخت فیزیکی و کالبدی روستاها را متناسب با شرایط تحول و توسعه جامعه روستایی نمی‌داند و لازمه تحول و توسعه روستایی را تحول در ساختار کالبدی و فیزیکی آن می‌داند (جمعه پور، ۱۳۸۴، ۱۵۸). در همین راستا جهاد سازندگی در سال ۱۳۵۸ فعالیت عمرانی خود را در روستاها آغاز و در سال ۱۳۶۲ به وزارت جهاد سازندگی و در سال ۱۳۷۷ به وزارت جهاد کشاورزی تبدیل شد (مهدوی، ۱۳۷۷، ۹۲). بنیاد مسکن انقلاب اسلامی یکی دیگر از نهادهای بعد از انقلاب در زمینه عمران روستایی است. اساسنامه قانونی این نهاد در سال ۱۳۶۶ به تصویب مجلس رسید که طی آن چهار وظیفه اصلی از جمله مجموعه فعالیت‌های عمران روستایی شامل تهیه و اجرای طرح‌های هادی روستایی بر عهده بنیاد مسکن گذاشته شد (آسایش، ۱۳۷۳، ۲۹). طرح هادی یا به عبارتی طرح جامع توسعه روستایی، راهنمای مصوبی برای هدایت عملیات سازندگی و آبادانی در روستاها، با آگاهی از وضعیت فرهنگی، اقتصاد و اجتماعی آن است (شهبازی، ۱۳۸۹، ۲۲۵). در واقع طرح هادی طرحی است که ضمن

و بهبود کیفیت مسکن را از آثار مثبت طرح و عدم بهبود وضعیت شبکه معابر را از ابعاد منفی طرح عنوان می‌کند. مطیعی و یاری (۱۳۸۹) عدم وجود رویکرد نظام مند و آمایشی در طرح و برزو و همکاران (۱۳۸۹) عدم مشارکت مردمی در اجرای طرح و نبود اعتبارات لازم جهت اتمام طرح را از عوامل اصلی عدم اثر بخشی طرح هادی بر بهبود کیفیت زندگی روستائیان می‌دانند. بنیاد مسکن انقلاب اسلامی هم در دو طرح به ارزیابی و ارزشیابی طرح‌های هادی روستایی پرداخته است. نتایج ارزیابی سال ۱۳۸۲ نشان می‌دهد طرح‌های هادی اجرا شده دارای واقع گرایی و توجه به مسائل زیست محیطی بوده، اما در ارتباط با هماهنگی با طرح‌های فرادست، مشارکت مردمی و استفاده از روش‌های علمی و ارتباط بخش‌های مختلف طرح دچار مشکل می‌باشد. همچنین نتایج ارزشیابی طرح هادی روستایی در سال ۱۳۸۸ نشان می‌دهد اجرای طرح هادی روستایی نتایج مثبتی را در ابعاد کالبدی، اجتماعی و اقتصادی برای روستاهای مورد مطالعه به همراه داشته است.

کیفیت زندگی

بحث درباره مفهوم و معانی کیفیت زندگی مبحث جدیدی نبوده و در دوران یونان باستان، افلاطون و ارسطو نظریاتی درباره آن مطرح کرده‌اند (pukeliene and Starkauskiene, 2009,8). مفهوم کیفیت زندگی به‌عنوان یک رشته جداگانه از دهه ۱۹۶۰ میلادی وارد مباحث علمی در اروپای غربی و شمال آمریکا شد (pukeliene and Starkauskiene, 2011,157). در ادبیات نظری توسعه، موضوع کیفیت زندگی از آغاز دهه ۱۹۹۰ به بعد، اهمیت فوق‌العاده‌ای یافته و مبنای تمایز و دسته‌بندی نوین کشورها در سال‌های اخیر شده است (عنبری، ۱۳۸۹، ۱۵۰). در حال حاضر بهبود کیفیت زندگی هدف مشترک جامعه بین‌المللی بوده و در

جوامع روستایی هدف نهایی برنامه‌ها و پروژه‌های اجرا شده، بهبود کیفیت زندگی ساکنان آن می‌باشد (Quaghebeur & et al, 2004, 162). با گذشت چند دهه از رواج مفهوم کیفیت زندگی و انجام پژوهش‌های متنوع درباره این موضوع، تعریف واحدی وجود ندارد که مورد قبول همه باشد (غفاری و همکاران، ۱۳۹۰، ۳). در واقع مفهوم کیفیت زندگی ابتدا به حوزه‌های بهداشتی، زیست محیطی و بیماری‌های روانی محدود می‌شد اما طی دو دهه گذشته به مفهومی چند بعدی بسط یافته است (جمعه پور و رشنودی، ۱۳۹۰، ۵۰). سازمان بهداشت جهانی، کیفیت زندگی را به معنای درک فردی هر فرد از موقعیت خود در زندگی در بستری از فرهنگ‌ها و ارزش‌های اجتماعی که فرد در آن زندگی می‌کند و دارای انتظارات می‌باشد تعریف می‌کند (Rana et al, 2009, 14) از نظر لایارد روابط خانوادگی، وضعیت مالی و اشتغال، روابط فرد در جامعه و آزادی فردی نشان دهنده کیفیت زندگی هر فرد می‌باشد (Layard, 2005, 7). در حال حاضر بیشتر محققان مفهوم کیفیت زندگی را به‌عنوان یک مفهوم ذهنی و چند بعدی می‌دانند (Bartlett & et al, 2010, 14). در مطالعات اخیر کیفیت زندگی به دو روش اندازه‌گیری می‌شود. روش اول، شاخص‌های عینی مانند تولید ناخالص داخلی، شاخص پیشرفت اصلی، شاخص سلامت اجتماعی و شاخص توسعه انسانی می‌باشد (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۹، ۸۱) روش دوم شامل شاخص‌های ذهنی می‌باشد. بعد ذهنی کیفیت زندگی نشان دهنده چگونگی ارزیابی و احساس فرد در مورد زندگی است، در این بعد هر فرد چگونه زیستن خود و احساسش را از زندگی ارزیابی می‌کند (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰ الف، ۱۸). در نواحی روستایی ابعاد کیفیت زندگی شامل ابعاد ذیل است: اجتماعی و فرهنگی مانند سنت‌ها،

فیزیکی محل زندگی بر رضایت از زندگی و کیفیت زندگی افراد تأثیر گذار است (Sirgy and Cornwell, 2002, 154).

نتایج تحقیقات برخی محققان نشان می‌دهد رابطه مثبتی میان خدمات (مسکن، حمل و نقل و بهداشت) و کیفیت زندگی افراد وجود داشته و با افزایش خدمات کیفیت زندگی افراد بهبود می‌یابد (Epley and Sirgy & et al, 2008, 178; Menon, 2008, 178). این امر به خصوص در کشورهای در حال توسعه دارای نمود بیشتری است و در بروز مهاجرت‌های روستایی هم مؤثر می‌باشد (Recardo and Aide, 2007, 147).

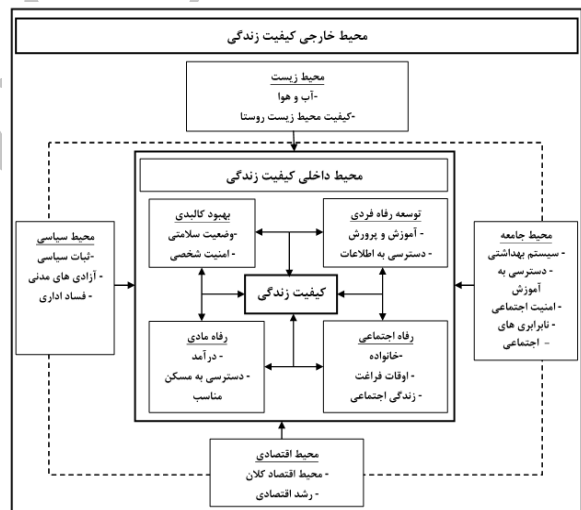
بر مبنای چارچوب نظری و مدل مفهومی تحقیق در این مطالعه، به منظور عملیاتی کردن متغیرها، به طرح گویه‌های با طیف لیکرت در مورد هر یک از متغیرها پرداخته شده است. بر این اساس تلاش گردیده است تا گویه‌های مورد نظر به گونه‌ای طراحی شوند تا ضمن تأمین روایی و پایایی لازم به لحاظ آماری، دیدگاههای کارشناسان را نیز مورد توجه قرار دهند تا به بهترین نحو پاسخ لازم را برای پرسشها فراهم سازند. تصویر شماره ۲ گویه‌ها و تعداد آنها را برای سنجش هر یک از ابعاد کیفیت زندگی نشان می‌دهد.

محدوده مورد مطالعه

دهستان کرانی در شمال شهرستان بیجار، بین ۴۷ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۴۷ درجه و ۵۰ دقیقه طول شرقی و ۳۶ درجه و ۸ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۲۵ دقیقه عرض شمالی، با ارتفاع متوسط ۱۹۵۰ متر از سطح دریا قرار دارد و حدود ۴۰۰ کیلومتر مربع مساحت دارد. بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۸۵، دهستان کرانی دارای ۲۴ روستای دارای سکنه، ۱۰۸۷ خانوار و ۴۷۷۵ نفر جمعیت می‌باشد.

وجود زیرساخت‌های اجتماعی، میزان انسجام اجتماعی، بعد زیست محیطی به معنای رفاه انسان که ناشی از حفاظت و ارتقای محیط زیست روستا و بعد اقتصادی که به معنای رفاه و امنیت درآمد می‌باشد (Wilkinson, 2009, 31 and Pickett), محققان حوزه کیفیت زندگی با چهار مسئله روبه‌رو هستند، ابتدا با چه روشی به اندازه‌گیری کیفیت زندگی در افراد پردازند، دوم اینکه کدام ابعاد وجودی انسان در اندازه‌گیری مورد استفاده قرار بگیرد، سوم چگونه اندازه‌گیری برای افراد و گروههای مختلف صورت بگیرد و چهارم چگونه نتایجی ارائه شود تا اجازه مقایسه میان افراد و گروهها را بدهد (Rahman, 2011, 147) & et al (تصویر شماره ۱).

ت ۱. مدل نظری برای اندازه‌گیری کیفیت زندگی.

منبع : 153 : Pukeliene and Starkauskiene, 2011

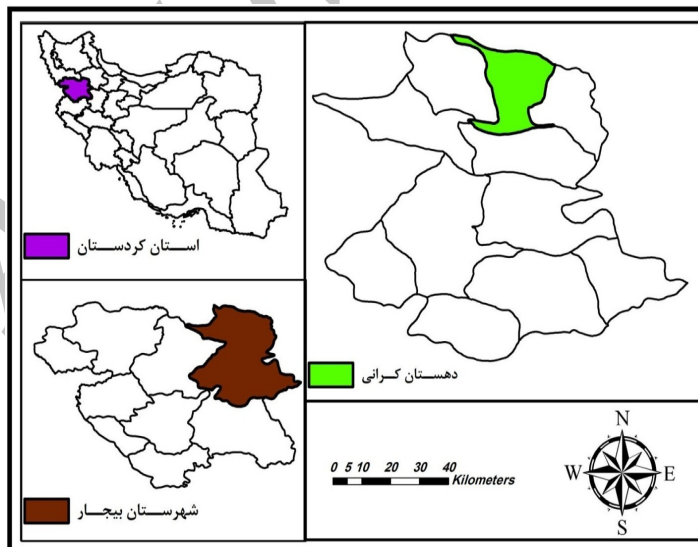
یکی از عوامل مهم در بهبود کیفیت زندگی در میان جوامع انسانی استاندارد بودن محل زندگی از نظر بهداشت، اشتغال، محیط زیست و کالبد می‌باشد، به طوری که رضایت از ویژگیهای اجتماعی و اقتصادی و

ت ۲. شاخص های کیفیت زندگی.

تعداد	گویه ها	شاخص ها
۱۰	مشارکت در عمران روستایی، تقویت نهادهای محلی، ایجاد نهادهای محلی جدید، استفاده از نظرات مردم در امور روستایی، احساس امنیت فردی در برابر سوانح طبیعی (سیل و زلزله)، امید به آینده، توانایی تأمین نیازهای اساسی خانوار، میزان مهاجرت، احساس تعلق به اجتماع، تمایل به ماندن در روستا	اجتماعی
۷	فرصت های شغلی، تنوع شغلی، درآمد خانوار، پس انداز خانوار، دارایی های خانوار، کاهش نابرابری اقتصادی، افزایش قیمت مسکن روستایی	اقتصادی
۸	کیفیت مسکن از نظر مصالح بکار رفته، تجهیزات و امکانات مسکن نظیر حمام و دستشویی بهداشتی، توانایی تهیه مسکن، جمع آوری و دفع آب های سطحی، کیفیت شبکه معابر، کیفیت مسیرهای عابر پیاده، سهولت دسترسی به معابر، گسترش امکانات در روستا	کالبدی
۱۰	دسترسی به پارک و فضای سبز، نظافت و پاکیزگی روستا، کیفیت آب آشامیدنی، ایجاد سامانه تخلیه فاضلاب، جمع آوری و دفع زباله، دپوی فضولات حیوانی، پرهیز از ساخت خانه ها در اراضی شیبدار و خطرناک، پرهیز از استقرار واحدهای مسکونی در حریم سیلاب ها و رودخانه ها، کاهش اتلاف و آلودگی منابع آب، کاهش تخریب و فرسایش خاک	محیطی
۳۵	مجموع کل کیفیت زندگی	

منابع: پورطاهری و همکاران (۱۳۹۰ج)، پورطاهری و همکاران (۱۳۹۰د)، جمعه پور و همکاران ۱۳۹۰، سرتیپی پور ۱۳۸۴ و ۱۳۸۹، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۸۸.

ت ۳. موقعیت سیاسی دهستان کرانی.

موقعیت مکانی کوهستانی، کوهپایه‌ای و دره‌ای، کدی در یک مهره داده و هرکدام از آنها را در کیسه مربوط به گروه خود ریخته، سپس به صورت تصادفی روستاهای مورد مطالعه تعیین شد.

ت ۴. طبقه بندی روستاهای دهستان براساس موقعیت مکانی (دارای طرح هادی).

موقعیت مکانی	کوهپایه‌ای	دره‌ای	کوهستانی	جمع
فراوانی	۳	۴	۴	۱۱
درصد	۲۷,۲۷	۳۶,۳۶	۳۶,۳۶	۱۰۰
سهم از نمونه	۱	۱	۱	۳

ت ۵. طبقه بندی روستاهای دهستان براساس موقعیت مکانی (فاقد طرح هادی).

موقعیت مکانی	کوهپایه‌ای	دره‌ای	کوهستانی	جمع
فراوانی	۴	۵	۴	۱۳
درصد	۳۰,۷۶	۳۸,۴۶	۳۰,۷۶	۱۰۰
سهم از نمونه	۱	۱	۱	۳

در نهایت با استفاده از جدول مورگان و با سطح اطمینان ۰/۹۵، از ۱۸۳۸ نفر جامعه آماری ۲۷۴ نفر به عنوان نمونه آماری این پژوهش انتخاب شدند. از آمار توصیفی برای خلاصه سازی نتایج پیمایش، آزمون t و من ویتنی برای آمار استنباطی و تحلیل مسیر و تحلیل رگرسیون برای ایجاد مدل علی کیفیت زندگی در محیط نرم افزار آماری SPSS استفاده شده است. خصوصیات روستاهای نمونه در تصویر شماره ۶ نشان داده شده است. بررسی‌های توصیفی از ۲۷۴ پرسشنامه نشان می‌دهد ۹۴/۲ درصد از پاسخگویان مرد و ۵/۸ درصد از پاسخگویان زن می‌باشند. ۲۷/۲ درصد فاقد سواد، ۴۵/۳ درصد دارای سواد خواندن و نوشتن، ۸/۷ ابتدایی، ۱۵/۶

از میان روستاهای مورد مطالعه دارای طرح هادی، طرح‌های هادی روستاهای چالاب، شیخ اسلام و بشارت به ترتیب در سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷ اجرا شده است. تصویر شماره ۳ موقعیت سیاسی دهستان را نشان می‌دهد.

روش شناسی تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. اطلاعات مربوط به پیشینه تحقیق و کلیات موضوع، از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و جستجو در سایتهای اینترنتی تهیه شده است. اطلاعات محیطی نیز به صورت میدانی و با استفاده از تکنیک‌های پرسشنامه، مصاحبه و بازدید از روستاهای نمونه جمع آوری شده است. طراحی پرسشنامه بنابر ضرورت و هدف تحقیق یعنی سنجش اثرگذاری اجرای طرح هادی بر کیفیت زندگی، در طیف ۵ گزینه‌ای (اصلاً: ۱، خیلی زیاد: ۵) صورت گرفته است. برای توجه به روایی در تدوین و تنظیم پرسشنامه، با کسب نظرهای متخصصان و کارشناسان برنامه‌ریزی روستایی و اعمال اصلاحات لازم، روایی محتوایی پرسشنامه تأیید گردید و پایایی آن نیز با استفاده از فرمول ویژه آلفای کرونباخ در نرم افزار SPSS، بیش از ۰/۸۲ به دست آمد که در حد بسیار مطلوب می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش، ۲۴ روستای دهستان کرانی می‌باشد که ابتدا روستاها بر اساس اجرا شدن طرح هادی، در دو گروه طبقه‌بندی شدند؛ گروه اول: دارای طرح هادی (۱۱ روستا)، گروه دوم: فاقد طرح هادی (۱۳ روستا)، سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری احتمالی طبقه‌بندی شده روستاهای دارای طرح هادی و روستاهای فاقد طرح هادی از نظر موقعیت مکانی به سه گروه کوهستانی، کوهپایه‌ای و دره‌ای تقسیم (تصویر شماره ۴ و ۵) در ادامه با استفاده از نمونه‌گیری احتمالی ساده (روش قرعه کشی) به روستاهای مستقر در

راهنمایی و متوسطه و ۳/۲ بالاتر از دیپلم می باشند. ۵/۶ درصد از پاسخگویان دارای شغل دائم، ۶۵/۲ درصد از دارای شغل فصلی، ۱۹/۳ درصد دارای مشاغل روزمزدی و ۹/۹ درصد نیز دارای ترکیبی از مشاغل فصلی و روزمزد هستند. ۸۴/۳ درصد در بخش کشاورزی، ۱/۶ درصد در بخش صنعت و ۱۴/۱ درصد نیز در بخش خدمات مشغول می باشند. میانگین سنی پاسخ دهندگان برابر ۳۳/۲ سال و میانگین تعداد نفرات اعضای خانوارهای مورد بررسی نیز برابر ۵/۲ نفر می باشد.

ت ۶. خصوصیات روستاهای نمونه.

وضعیت	روستاها	تعداد خانوار	تعداد جمعیت	تعداد نمونه
گروه اول	چالاب	۷۱	۳۵۹	۵۴
	شیخ بشارت	۶۸	۲۶۲	۳۹
گروه دوم	اسلام آباد	۱۶۵	۷۲۵	۱۰۸
	سلطان آباد	۵۰	۲۱۴	۳۲
	امیر ارسلان	۲۶	۱۳۹	۲۱
	قیطاس	۲۷	۱۳۵	۲۰

بررسی های توصیفی دیدگاههای پاسخگویان در مورد اثرات اجرای طرح هادی بر بهبود کیفیت زندگی نشان می دهد که در بعد اجتماعی، تمایل به ماندن در روستا با میانگین ۳،۴۹ و توانایی تأمین نیازهای اساسی خانوار با میانگین ۲،۲۷ بیشترین تأثیر و متغیرهای مشارکت در عمران روستایی با میانگین ۱،۶۰ و ایجاد نهادهای جدید با میانگین ۱،۶۱ کمترین تأثیر را پذیرفته اند. در بعد اقتصادی، متغیرهای افزایش قیمت مسکن با میانگین ۲،۹۷ و افزایش درآمد خانوار با میانگین ۲،۱۵ بیشترین تأثیر و متغیرهای افزایش فرصت های شغلی با میانگین ۱،۷۱ و تنوع شغلی با میانگین ۱،۵۴ کمترین تأثیر را پذیرفته اند. در بعد کالبدی، سهولت دسترسی به معابر با میانگین ۳،۸۵ و کیفیت مسیرهای عابر پیاده با میانگین

۳،۷۹ بیشترین تأثیر و کیفیت مسکن از نظر مصالح به کار رفته با میانگین ۲،۲۸ و گسترش امکانات مسکن با میانگین ۲،۰۳ کمترین تأثیر را پذیرفته اند. در بعد محیطی نیز متغیر کاهش تخریب و فرسایش خاک با میانگین ۳،۶۴ بیشترین و متغیر ایجاد سامانه تخلیه فاضلاب نیز با میانگین ۱،۴۵ کمترین تأثیر را پذیرفته است. آمار توصیفی اثرات اجرای طرح هادی بر شاخص های کیفیت زندگی در محدوده مورد مطالعه در تصویر شماره ۷ آمده است.

به منظور به دست آوردن وضعیت عملکرد طرح هادی روستایی، از آزمون t مستقل استفاده شده است. تحلیل شاخص های مورد نظر جهت تبیین اثرات اجرای طرح هادی روستایی بر بهبود کیفیت زندگی جامعه آماری مورد مطالعه، براساس آزمون t تک نمونه ای نشان دهنده عدم تأثیرگذاری اجرای طرح هادی روستایی بر ابعاد اجتماعی، اقتصادی و محیطی کیفیت زندگی می باشد. با احتساب دامنه طیفی مورد بررسی که بین ۱ تا ۵ و براساس طیف لیکرت در نوسان است، نتایج نشان می دهد، غیر از بعد کالبدی، اثرگذاری طرح هادی بر سایر ابعاد کیفیت زندگی کمتر از حد متوسط ارزیابی شده اند. این تفاوت در سطح ۰/۰۵ درصد معنادار و تفاوت مؤلفه ها از مطلوبیت عددی مورد آزمون، به شکل منفی می باشد. (تصویر شماره ۸)

بر اساس مقایسه تطبیقی بین روستاهای دارای طرح هادی و روستاهای فاقد طرح هادی، با استفاده از آزمون مان ویتنی، در بعد اجتماعی و از بین ۱۰ متغیر مورد بررسی، فقط در متغیرهای تقویت نهادهای محلی، احساس امنیت فردی در برابر سوانح طبیعی، امید به آینده و تمایل به ماندن در روستا تفاوت معناداری در سطح ۹۹ درصد بین دو گروه وجود دارد و در متغیرهای دیگر تفاوت معناداری مشاهده نشد. (تصویر شماره ۹)

ت ۷. آمار توصیفی اثرات اجرای طرح هادی بر قلمروهای مختلف کیفیت زندگی.

رتبه	میانگین	متغیرها	رتبه	میانگین	متغیرها
۱۹	۲,۲۱	احساس تعلق به اجتماع	۱	۳,۸۵	سهولت دسترسی به معابر
۲۰	۲,۲۰	کاهش میزان مهاجرت	۲	۳,۷۹	کیفیت معابر عابر پیاده
۲۱	۲,۱۶	توانایی تهیه مسکن	۳	۳,۷۵	کیفیت شبکه معابر
۲۲	۲,۱۵	افزایش درآمد خانوار	۴	۳,۷۰	جمع آوری و دفع آبهای سطحی
۲۳	۲,۱۱	کاهش نابرابری های اقتصادی	۵	۳,۶۴	کاهش تخریب و فرسایش خاک
۲۴	۲,۰۹	افزایش دارایی های خانوار	۶	۳,۵۰	نظافت و پاکیزگی روستا
۲۵	۲,۰۴	دسترسی به پارک و فضای سبز	۷	۳,۴۹	تمایل به ماندن در روستا
۲۶	۲,۰۳	تجهیزات و امکانات مسکن	۸	۳,۴۴	پرهیز از استقرار خانه ها در حریم سیلاب
۲۷	۱,۹۹	پس انداز درآمد	۹	۳,۲۹	پرهیز از استقرار خانه ها در اراضی شیب دار
۲۸	۱,۸۵	استفاده از نظرات مردم در امور روستایی	۱۰	۳,۱۴	گسترش امکانات در سطح روستا
۲۹	۱,۸۴	امید به آینده	۱۱	۲,۹۷	افزایش قیمت مسکن
۳۰	۱,۷۱	گسترش فرصت های شغلی	۱۲	۲,۶۴	دپوی فضولات حیوانی
۳۱	۱,۷۰	تقویت نهادهای محلی	۱۳	۲,۵۵	جمع آوری و دفع زباله
۳۲	۱,۶۱	ایجاد نهادهای محلی جدید	۱۴	۲,۵۴	کیفیت آب آشامیدنی
۳۳	۱,۶۰	مشارکت در عمران روستایی	۱۵	۲,۳۹	کاهش اتلاف و آلودگی آب
۳۴	۱,۵۴	تنوع شغلی	۱۶	۲,۲۸	کیفیت مسکن از نظر مصالح بکار رفته
۳۵	۱,۴۵	ایجاد سامانه تخلیه فاضلاب	۱۷	۲,۲۷	توانایی تامین نیازهای اساسی خانوار
				۲,۲۴	احساس امنیت فردی در برابر سوانح طبیعی

منبع: یافته‌های تحقیق

ت ۸. نتایج آزمون t در ارتباط با سطح کیفیت زندگی در روستاهای دارای طرح هادی.

استاندارد آزمون = ۳					
تفاوت میانگین	معناداری (دو دامنه)	درجه آزادی	t	میانگین	متغیرها
-۰,۸۹۲۴	۰/۰۰۰	۲۰۰	-۴۴,۷۵	۲,۱۰	اجتماعی
-۰,۹۱۲۴	۰/۰۰۰	۲۰۰	-۳۰,۶۱	۲,۰۸	اقتصادی
۰,۹۳۲۶	۰/۰۰۰	۲۰۰	۴,۷۲۷	۳,۰۹	کالبدی
-۰,۲۴۶۷	۰/۰۰۰	۲۰۰	-۱۰,۹۸۱	۲,۷۵	محیطی

منبع: یافته‌های تحقیق

مدل تحلیلی کیفیت زندگی

جهت بررسی میزان اثرگذاری هریک از ابعاد کیفیت زندگی بر روی مجموع کل کیفیت زندگی در روستاهای دارای طرح هادی، از مدل تحلیل مسیر استفاده شده است. در این میان، ابعاد کیفیت زندگی به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته و با کیفیت زندگی کل به عنوان متغیر وابسته سنجیده شده است. بعد از محاسبه جایگزینی هر یک از ابعاد کیفیت زندگی و کیفیت زندگی کل و محاسبه تحلیل واریانس هر یک، به محاسبه اثرات مستقیم هر یک از شاخص های ابعاد کیفیت زندگی پرداخته، در ادامه برای محاسبه اثرات غیر مستقیم با ضرب کردن کلیه مسیرها به فاکتور مورد نظر و در نهایت جمع کردن همه مسیرهای ضرب شده به فاکتور مورد نظر، اثرات غیر مستقیم نیز محاسبه گردید. (تصویر شماره ۱۴) نتایج حاصل از تحلیل مسیر نشان می دهد، از میان ابعاد کیفیت زندگی، بعد کالبدی با اثرات کلی ۰/۳۲۶ بیشترین تأثیر و ابعاد اقتصادی با اثرات کلی ۰/۰۳۲ کمترین تأثیر را بر روی سطح کیفیت زندگی کل جامعه آماری روستاهای دارای طرح هادی داشته اند. (تصویر شماره ۱۳)

در بعد اقتصادی، از ۷ متغیر مورد بررسی، در متغیرهای کاهش احساس نابرابری اقتصادی میان شهر و روستا و افزایش قیمت مسکن تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده شده است. (تصویر شماره ۱۰)

در بعد کالبدی، از بین ۸ متغیر مورد بررسی، در متغیرهای جمع آوری و دفع آب های سطحی، کیفیت شبکه معابر، کیفیت مسیرهای عابر پیاده، گسترش امکانات و سهولت دسترسی تفاوت معناداری در سطح ۹۹ درصد بین دو گروه وجود دارد و در سایر متغیرها تفاوت معناداری مشاهده نشد. (تصویر شماره ۱۱)

در نهایت در بعد محیطی و از بین ۱۰ متغیر مورد بررسی، در متغیرهای نظافت و پاکیزگی روستا، دپوی فضولات حیوانی، پرهیز از ساخت خانه ها در اراضی شیب دار و خطرناک، پرهیز از استقرار واحدهای مسکونی در حریم سیلاب ها و رودخانه ها، کاهش اتلاف و آلودگی منابع آب و کاهش تخریب و فرسایش خاک تفاوت معناداری در سطح ۹۹ درصد بین دو گروه وجود دارد و در سایر متغیرها بین دو گروه تفاوت معناداری مشاهده نشد. (تصویر شماره ۱۲)

ت ۹. نتایج آزمون مان ویتنی در بعد اجتماعی

متغیر	آزمون U Maan-Whitney	Wilcoxon W	Z	سطح معنی داری
مشارکت در عمران روستایی	۲۴۰	۴۵۷	-۰/۰۶۸	۰/۶۳۲
تقویت نهادهای محلی	۲۳۰	۳۵۵	-۳/۱۲۴	۰/۰۰۰
ایجاد نهادهای محلی جدید	۲۱۰	۴۹۲	-۰/۸۴۷	۰/۰۸۷
استفاده از نظرات مردم در امور روستایی	۲۲۰	۴۲۴/	-۰/۸۵۰	۰/۲۷۵
احساس امنیت فردی	۲۲/	۴۲۱	-۳/۰۱۱	۰/۰۰۳
امید به آینده	۴۸۰	۳۰۲	-۳/۱۴۹	۰/۰۰۲
توانایی تأمین نیازهای اساسی خانوار	۲۴۱	۴۷۲	-۰/۳۷۸	۰/۳۷۴
کاهش میزان مهاجرت	۱۸۷	۴۵۲	-۱/۱۰۸	۰/۲۶۴
احساس تعلق به اجتماع	۲۴۳	۴۷۸	-۰/۸۶۷	۰/۳۱۴
تمایل به ماندن در روستا	۲۱۳	۳۵۷	-۵/۷۷۴	۰/۰۰۰

منبع: یافته های تحقیق

ت ۱۰. نتایج آزمون مان ویتنی در بعد اقتصادی.

متغیر	آزمون U Maan-Whitney	Wilcoxon W	Z	سطح معنی داری
فرصت های شغلی	۲۱۰	۴۶۳	-۰/۴۷۰	۰/۴۰۷
تنوع شغلی	۲۰۹	۴۷۸	-۰/۴۰۳	۰/۳۳۶
درآمد خانوار	۲۴۷	۴۶۸	-۰/۴۶۱	۰/۴۵۸
پس انداز خانوار	۲۱۸	۴۶۸	-۰/۴۲۱	۰/۳۴۷
دارایی های خانوار	۲۱۹	۴۵۶	-۰/۷۳۴	۰/۴۱۳
کاهش نابرابری اقتصادی	۲۲۴	۴۹۱	-۰/۷۴۰	۰/۰۰۰
افزایش قیمت مسکن	۲۱۶	۴۱۸	-۰/۶۶۰	۰/۰۰۰

ت ۱۱. نتایج آزمون مان ویتنی در بعد کالبدی.

متغیر	آزمون U Maan-Whitney	Wilcoxon W	Z	سطح معنی داری
کیفیت مسکن از نظر مصالح به کار رفته	۲۲۶	۴۷۸	-۰/۴۴۸	۰/۲۷۶
تجهیزات و امکانات مسکن نظیر	۲۳۱	۲۵۳	-۰/۸۰۲	۰/۳۳۹
توانایی تهیه مسکن	۲۰۵	۴۷۹	-۰/۴۰۰	۰/۳۹۷
جمع آوری و دفع آب های سطحی	۲۱۱	۴۸۴	-۴/۹۱۴	۰/۰۰۰
کیفیت شبکه معابر	۲۰۷	۴۵۸	-۶/۸۷۲	۰/۰۰۰
کیفیت مسیرهای عابر پیاده	۲۳۵	۳۳۵	-۶/۴۰۸	۰/۰۰۰
گسترش امکانات	۳۲۱	۳۱۴	-۵/۰۷۱	۰/۰۰۰
سهولت دسترسی	۳۰۴	۳۰۸	-۶/۰۴۹	۰/۰۰۰

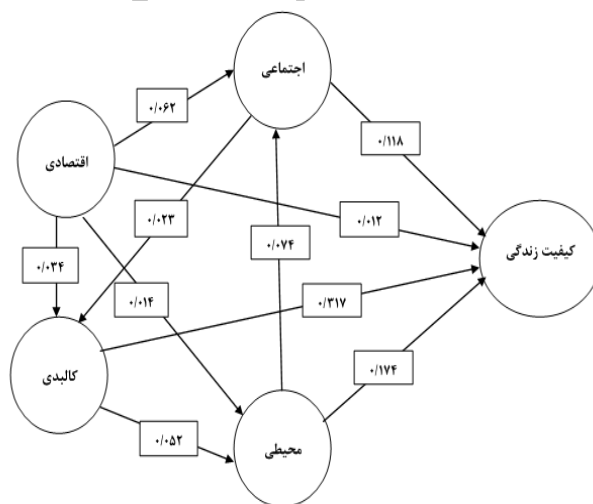
ت ۱۲. نتایج آزمون مان ویتنی در بعد محیطی.

متغیر	آزمون Maan-Whitney U	Wilcoxon W	Z	سطح معنی داری
دسترسی به پارک و فضای سبز	۴۱۴	۳۷۸	-۰/۳۱۷	۰/۴۹۷
نظافت و پاکیزگی روستا	۴۰۸	۳۶۲	-۰/۹۱۷	۰/۰۰۰
کیفیت آب آشامیدنی	۴۲۷	۳۹۷	-۰/۳۵۴	۰/۶۴۷
ایجاد سامانه تخلیه فاضلاب	۴۲۵	۳۵۴	-۰/۵۶۴	۰/۵۲۱
جمع آوری و دفع زباله	۴۲۶	۳۳۴	-۱/۱۲۴	۰/۳۰۷
دبوی فضولات حیوانی	۴۱۳	۳۶۴	-۲/۹۹۷	۰/۰۰۳
پرهیز از ساخت خانه ها در اراضی شیبدار و خطرناک	۴۱۴	۲۹۴	-۶/۳۲۸	۰/۰۰۰
پرهیز از استقرار واحدهای مسکونی در حریم سیلاب و رودخانه	۴۳۱	۲۹۴	-۴/۲۰۴	۰/۰۰۰
کاهش اتلاف و آلودگی منابع آب	۴۳۷	۲۸۴	-۴/۲۳۸	۰/۰۰۰
کاهش تخریب و فرسایش خاک	۴۳۰	۲۸۵	-۶/۳۴۶	۰/۰۰۰

ت ۱۳. اثرات ابعاد کیفیت زندگی بر کیفیت زندگی در روستاهای دارای طرح هادی.

شاخص‌ها	اثرات مستقیم شاخص	اثرات غیر مستقیم شاخص	اثرات کلی
ابعاد اجتماعی بر کیفیت زندگی	۰/۱۱۸	۰/۰۰۷۲	۰/۱۲۵
ابعاد اقتصادی بر کیفیت زندگی	۰/۰۱۲	۰/۰۲۰	۰/۰۳۲
ابعاد کالبدی بر کیفیت زندگی	۰/۳۱۷	۰/۰۰۹	۰/۳۲۶
ابعاد محیطی بر کیفیت زندگی	۰/۱۷۴	۰/۰۰۸	۰/۱۸۲

ت ۱۴. میزان اثر گذاری ابعاد کیفیت زندگی بر روی کیفیت زندگی در روستاهای دارای طرح هادی.

نتیجه

همینا نمودن عناصر مناسب و تأمین تسهیلات لازم زندگی متناسب با شرایط زمان از عوامل اصلی ماندگاری مجتمع‌های زیستی به ویژه در مناطق روستایی می باشد . با توجه به اینکه نابرابری‌های توسعه و دسترسی به

امکانات و خدمات زندگی بین شهر و روستا یکی از عوامل شناخته شده در مقوله مهاجرت‌ها محسوب می‌شود، تلاش برای کاهش این نابرابری‌ها ، از جمله اهداف برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور به‌ویژه پس از انقلاب اسلامی بوده است . در همین ارتباط در جریان دو دهه گذشته تلاش‌های قابل ملاحظه‌ای برای توسعه و عمران روستاها صورت گرفته است تا به نوعی شدت نابرابری‌های بین نقاط شهری و روستایی کاهش بیابد . طرح هادی روستا از جمله طرح‌های عمران روستایی است که می‌تواند نقش بنیادی و زیربنایی در توسعه همه جانبه مناطق روستایی داشته باشد و از جمله اقدامات مهمی که می‌تواند به تقویت و پایداری آثار این گونه طرح‌ها کمک شایانی کند، نظارت و ارزشیابی آن‌هاست.

در این مطالعه اثرات اجرای طرح هادی بر بهبود کیفیت زندگی در نواحی روستایی مورد بررسی قرار گرفت . نتایج مطالعه نشان می‌دهد که اجرای طرح هادی در روستاهایی که فاقد طرح هادی هستند، در بعد اجتماعی تأثیرات مثبت و معناداری را بر متغیرهای تقویت نهادهای محلی، احساس امنیت فردی در برابر سوانح طبیعی، امید به آینده و تمایل به ماندن در روستا و در بعد اقتصادی تأثیرات مثبتی را در متغیرهای کاهش احساس نابرابری اقتصادی میان شهر و روستا و افزایش قیمت مسکن و در بعد کالبدی تأثیرات مثبتی را بر متغیرهای جمع آوری و دفع آب های سطحی، کیفیت شبکه معابر، کیفیت مسیرهای عابر پیاده، گسترش امکانات و سهولت دسترسی و در بعد محیطی تأثیرات مثبت بر متغیرهای نظافت و پاکیزگی روستا، دپوی فضولات حیوانی، پرهیز از ساخت خانه‌ها در اراضی شیب دار و خطرناک، پرهیز از استقرار واحدهای مسکونی در حریم سیلاب‌ها و رودخانه‌ها، کاهش

- پورطاهری، مهدی و همکاران. (۱۳۹۰ج)، نقش میراث فرهنگی در کیفیت زندگی ساکنان روستایی، فصلنامه فضای جغرافیایی، شماره ۳۳، صص ۱۰۰-۸۳

- پورطاهری، مهدی و همکاران. (۱۳۹۰د)، ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۶، صص ۳۱-۱۳.

- جمعه پور، محمود. (۱۳۸۴)، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی، تهران، انتشارات سمت.

- جمعه پور، محمود؛ رشنودی، بهزاد. (۱۳۹۰)، بررسی نقش شهرهای کوچک در توسعه مناطق روستایی با تاکید بر کیفیت زندگی، فصلنامه توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۱، صص ۶۴-۴۵.

- حق پناه، مریم و مرجان دهقانی. (۱۳۸۸)، بررسی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی، اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا، تهران.

- رضوانی، محمدرضا و همکاران. (۱۳۹۰)، ارتقای روستاها به شهر و نقش آن در بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی، پژوهش‌های روستایی، شماره ۱، صص ۳۳-۶۶.

- رهنما، محمد رضا. (۱۳۷۵)، ارزیابی طرح‌های هادی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.

- سازمان شهرداریها و دهیاریها. (۱۳۸۷)، دانشنامه مدیریت شهری و روستایی. تهران انتشارات سازمان شهرداریها و دهیاری کشور، چاپ اول.

- سرتیپی پور، محسن. (۱۳۸۴)، شاخص‌های مسکن روستایی و روند تحول و توزیع آن، طرح جامع مسکن کشور، تهران، وزارت مسکن و شهرسازی.

- سرتیپی پور، محسن. (۱۳۸۸)، بررسی تحلیلی مسکن روستایی در ایران، دو فصلنامه صفا، شماره ۴۹، صص ۶۰-۴۷.

- سعیدی، عباس. (۱۳۷۷)، مبانی جغرافیای روستایی، انتشارات سمت.

- سعیدی، عباس. (۱۳۸۳)، مسایل و چشم انداز عمران و توسعه روستایی در ایران، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۰۸، صص ۱۴-۳.

- سعیدی، عباس؛ حسینی حاصل، صدیقه. (۱۳۸۸)، شالوده مکان‌یابی و استقرار روستاهای جدید، تهران: انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.

اتلاف و آلودگی منابع آب و کاهش تخریب و فرسایش خاک داشته است. در مجموع، در میان ابعاد کیفیت زندگی، بعد کالبدی با میانگین ۳/۰۹ بیشترین تأثیر و ابعاد محیطی، اجتماعی و اقتصادی در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند که در نهایت بهبود کیفیت زندگی در ابعاد کالبدی در حد متوسط و در ابعاد محیطی، اجتماعی و اقتصادی در حد پایین تر از متوسط و ضعیف ارزیابی شدند.

منابع

- آسایش، حسین. (۱۳۷۳)، کارگاه برنامه‌ریزی روستایی. انتشارات دانشگاه پیام نور.

- آمار، تیمور؛ صمیمی، رضا. (۱۳۸۸)، ارزشیابی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی. فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۲۷، صص ۵۵-۴۴.

- ازکیا، مصطفی؛ غفاری، غلام رضا. (۱۳۸۳)، توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران، نشر نی.

- برزو، غلامرضا و همکاران. (۱۳۸۹) ارزشیابی کیفی اجرای طرح هادی در روستای کرناچی، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، شماره سوم، صص ۱۷۲-۱۵۳.

- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی. (۱۳۸۸)، ارزشیابی اثرات اجرای طرح هادی روستایی، معاونت عمران روستایی.

- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی. (۱۳۸۲)، ارزیابی طرح هادی روستایی، دفتر تحقیقات و برنامه‌ریزی روستایی.

- تقی لو، علی اکبر و همکاران. (۱۳۸۸)، ارزیابی طرح‌های هادی روستایی در ابعاد کالبدی، اجتماعی و اقتصادی از دیدگاه روستائیان، اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا، تهران.

- پورطاهری، مهدی و همکاران. (۱۳۹۰ الف)، ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۶، صص ۳۱-۱۳.

- پورطاهری، مهدی و همکاران. (۱۳۹۰ ب)، راهبردها و سیاست‌های توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی، انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.

- Epley, D, and Menon, M. (2008). *A method of assembling cross-sectional indicators into a community quality of life*. Social Indicators Research, 88(2), pp281-296.
- Layard, R. (2005). *Happiness: Lessons from a new science*. New York and London: Penguin. Layard, Rethinking Public Economics: the Implications of Rivalry and Habit.
- Pukeliene, Violeta and Viktorija Starkauskiene, (2011), *Quality of Life concepts, measurement and challenges*, SISTEMINIAI TYRIMAI.
- Pukeliene, Violeta and Viktorija Starkauskiene, (2009), *Quality of Life: Factors Determining its Measurement Complexity*, *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, , pp147-156.
- Quaghebeur, K, Masschelein, J and Nguyen, N. (2004). *Paradox of participation: Giving or taking part?* Journal of Community and Applied Social Psychology, pp 154-165.
- Rahman, Tauhidur and et al, (2011), *Measuring quality of life across countries: A multiple indicators and multiple causes approach*, The Journal of Socio-Economics 40, pp 43-52
- Ricardo Grau and mitchell aide. (2007). *Are Rural-Urban Migration and Sustainable Development Compatible in Mountain Systems?*. Mountain Research and Development.
- Rana, Masud & et al, (2009), *Impact of health education on health-related quality of life among elderly persons: results from a community-based intervention study in rural Bangladesh*, Health Promotion International, Vol. 24 No 1.
- Sirgy, J and Cornwell, T. (2002). *How neighborhood features affect quality of life*. Social Indicators Research, Vol 59, pp 79-114.
- Sirgy, J and et al. (2008). *How does resident's satisfaction with community services influences quality of life (QOL) outcomes?* Social Indicators Research, Vol 3, pp 81-105.
- Stafford M and Marmot M. (2003), *Neighbourhood deprivation and health: does it affect us all equally?* *Int J Epidemiol*; pp357-66.
- Wilkinson, R and Pickett, K. (2009). *The Spirit Level: Why Greater Equality Makes Societies Stronger*. New York: Bloomsbury Press.
- شهبازی، اسماعیل. (۱۳۸۹)، درآمدی بر آسیب شناسی توسعه روستایی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- عنابستانی، علی اکبر. (۱۳۸۸)، ارزیابی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی، اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا، تهران.
- عنبری، موسی. (۱۳۸۹)، بررسی تحولات کیفیت زندگی در ایران (۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵) فصلنامه توسعه روستایی، دوره اول، شماره ۲، صص ۱۸۱-۱۴۹.
- غفاری، رامین. (۱۳۸۹)، طرح بهسازی روستایی، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- غفاری، غلام رضا و همکاران. (۱۳۹۰)، بررسی رابطه بین صنعت و کیفیت زندگی، فصلنامه توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۱، صص ۲۲-۱.
- موسوی قهدریجانی، محمد. (۱۳۷۴)، ارزشیابی اثرات اجتماعی طرح‌های بهسازی روستایی در استان اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم اجتماعی، استاد راهنما، دکتر فرامرز رفیع پور دانشگاه شهید بهشتی.
- مطیعی لنگرودی، حسن. (۱۳۸۲)، برنامه‌ریزی روستایی با تأکید بر ایران، مشهد، انتشارات جهاد دانشگاهی، واحد مشهد.
- مطیعی لنگرودی، حسن؛ یاری، ارسطو. (۱۳۸۹)، حفاظت محیط زیست و برنامه‌ریزی توسعه فیزیکی روستا با تأکید بر ارزیابی طرح‌های هادی روستایی، مجله جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، سال ۲۱، شماره پیاپی ۳۹، شماره ۳، صص ۶۰-۴۵.
- مظفر، فرهنگ و همکاران. (۱۳۸۷)، ارزیابی اثرات اجرای طرح‌های هادی بر محیط زیست روستاهای ایران، فصلنامه علوم محیطی سال پنجم، شماره سوم، صص ۳۲-۱۱.
- مهدوی، مسعود. (۱۳۷۷)، مقدمه‌ای بر جغرافیای روستایی ایران، تهران، انتشارات سمت.
- نظری، عبدالحمید. (۱۳۷۷)، بررسی گسترش فیزیکی کالبدی سکونتگاه‌های روستایی با تأکید بر افزایش جمعیت و تغییر کاربری اراضی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۴۹ و ۵۰.
- نصیری، اسماعیل. (۱۳۸۸)، ارزیابی اثر بخشی طرح هادی روستایی سکونتگاه‌های روستایی، اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا، تهران.
- Bartlett, William & et al, (2010), *The Quality of Life and Regional Development in FYR Macedonia*, *Croatian Economic Survey*; Vol.12. pp. 131-162.